

1. Duurzaam en gezond consumeren: veranderen en verminderen

Hans Dagevos. Position paper tbv rondetafel Voedsel d.d. 5 april 2018

Hoe bijzonder en bewonderenswaardig het voedselland van overvloed dat Nederland heet ook is, het maken van de duurzame en gezonde keuze is er bepaald niet de eenvoudige en vanzelfsprekende. We eten dan ook gemakkelijk te veel, te vet, te zout en te zoet. En binnen die overconsumptie in het algemeen eten we een overmatige hoeveelheid dierlijke eiwitten in het bijzonder. De grote kwesties van het voedselsysteem – duurzaamheid, gezondheid en voedselzekerheid – vragen vanuit het Nederlandse consumentenperspectief om antwoorden in termen van matiging in de consumptie van dierlijke producten per persoon en vermindering van overconsumptie boven de normen van de voedingsrichtlijnen. Beide zouden even onomstreden moeten zijn als de huidige aandacht voor voedselverspilling.

Ik wil u, Kamerleden, daarom meegeven dat er brede wetenschappelijke consensus over bestaat dat duurzaam- en gezondheid gezamenlijk en positief gediend zijn bij verandering in de consumptie van minder dierlijk naar meer plantaardig. Diverse overheidsgerelateerde kennisinstituten (WRR, Gezondheidsraad, VCN, PBL, RIVM) hebben de voorbije jaren ook deze boodschap afgegeven. Het is ook bemoedigend te lezen dat de zogenoemde eiwitverduurzaming onderdeel is van de onlangs gepubliceerde transitieagenda Biomassa en voedsel. Het aanwijzen van consumentengedrag als belangrijke factor in veranderingsprocessen is eveneens in overeenstemming met een breed gedeelde visie in het onderzoek.

De **politiek** plaatst zich mijns inziens op afstand van de wetenschap als het belang van een andere samenstelling van onze consumptiepatronen naar minder dierlijk en meer plantaardig politiek als 'gevoelig' of 'controversieel' worden aangemerkt en vervolgens 'taboe' verklaart.

En alsof de verandering van het voedselpakket al niet 'problematisch' genoeg is, gaat duurzame en gezonde voedselkeuzes ook over 'consuminderen'. Ik realiseer me dat dit laatste, ook **politiek**, nog ongemakkelijker ligt: we zijn doorgaans niet zo gecharmeerd van het idee dat minder een betere optie is dan meer. Toch leert recent onderzoek¹ dat het niet alleen gaat om anders eten maar ook om minder – om zowel te eten binnen de grenzen van de ecologische draagkracht van onze planeet als binnen de grenzen gesteld door de richtlijnen goede voeding. Dit vraagt eigenlijk de richtlijnen goede voeding tot richtsnoer van politieke besluitvorming en afwegingscriteria te nemen.

Ik spreek hier mijn zorg uit over het tekort aan consumentgericht **onderzoek** in de context van de eiwittransitie – de op dit domein uitgezette consumentenonderzoekslijn is sinds het topsectorenbeleid doorgeknipt en tot op heden niet hersteld. Dit schaadt zowel de wetenschappelijke positie die Nederlandse onderzoekers hier hadden, als dat dit onderzoek van belang is voor Vion t/m de Vegetarische Slager.

Dezelfde zorg wil ik met u delen voor wat betreft de publieke (financiële) support voor **onderzoek** betreffende de consumentenacceptatie van nieuwe eiwitten (insecten, plantaardige vleesvervangers, kweekvlees, algen, e.d.) of de plaats en betekenis van gezonde en (donker)groene voedingsstijlen voor nu en straks. Het is, denk ik, belangrijk in consumentenonderzoek te anticiperen op de 5 tot 20-jarige toekomst en na te gaan waarom mensen al dan niet hun voedingsgedrag willen of kunnen veranderen, respectievelijk studie te maken van consumenten die vooruitlopen op die toekomst – om bijvoorbeeld na te gaan hoe en in hoeverre deze voorlopers een (on)aantrekkelijk voorbeeld zijn voor anderen.

¹ P. Alexander, et al. (2017). Losses, inefficiencies and waste in the global food system. *Agricultural Systems*, 153, 190-200.

2. Duurzaam en gezond consumeren: Potentieel en pluriformiteit

Ten tweede zou ik u willen meegeven dat er veel positieve maatschappelijke energie aanwezig is als het om gezond eten en eten met een goed geweten gaat. Veel mensen en maatschappelijke initiatieven zijn met passie en plezier bezig met 'goed eten'. Dit contrasteert nogal met de bescheiden rol die voeding speelt in de politiek – zowel die in het Haagse als ook op gemeentelijk niveau, zoals de gemeenteraadsverkiezingen onlangs bewezen. Dit stilzwijgen sluit niet erg aan bij het uitgesproken maatschappelijke potentieel.

Ik zou wensen dat de **politiek** zich meer aantrekt van en bezighoudt met hoe mensen met eten bezig zijn – zowel als bron van vreugde en samenzijn als van zorg en wantrouwen. Landbouw en voedsel bieden veel meer mogelijkheden dan de politieke bemoediging die zich bepaalt tot 'harde' cijfers over de economische betekenis van de sector. Eten betreft in hoge mate ook 'zachte' normen en waarden, levensovertuigingen en emoties. Eten verbindt, en dit zou ook kunnen gelden voor het verbinden van politiek en burger-consumenten. Veel consumenten staan allesbehalve onverschillig tegenover eten of zien ons voedsel als louter vanzelfsprekend. Veel consumenten zijn in feite actieve en betrokken bondgenoten van voedselbeleid gericht op duurzaam en gezond en mandateren politiek en beleid om daarop in te zetten. Ik zou bijna zeggen: het maatschappelijk draagvlak is er, nu de politiek nog.

Verdiepende studies en monitoringsonderzoek om diversiteit en dynamiek van die maatschappelijke context in beeld te brengen en te duiden kan politiek en beleid helpen de levende issues en waarden te adresseren en daarop aan te haken met ondersteunende en consumentgerichte voedselbeleid.

In de vorige zin viel het woord diversiteit. Dit verwijst direct naar het laatste punt dat ik hier wil maken. Ik ben 'van de pluriformiteit' en zoals ik dat elders al heb bepleit², doe ik dat ook nu. Zoals diversiteit van vitaal belang is voor de veerkracht en toekomstbestendigheid van ecosystemen, zo zie ik dit ook voor diversiteit en voedselsysteem. Koester de pluriformiteit, zou ik zeggen vanuit de overtuiging dat er meerdere 'waarheden' oftewel consumptiepraktijken en transitiepaden naar duurzaam en gezond eten zijn die allemaal politiek bediend mogen worden. Dit betekent dat **politiek** en beleid erop gericht zijn burger- of bedrijfsinitiatieven, voedingspatronen of –praktijken die 'anders dan anders' zijn ook te faciliteren of stimuleren. Voorkom dat betrokken Nederlandse burger-consumenten zich (verder) verwijderden van de politiek omdat die (vooral) een voedselbeleid voor de gevestigde orde voert.

Dit pleidooi voor pluriformiteit geldt wat mij betreft des te sterker in tijden waarin het in de voorbij decennia opgebouwde en vertrouwde voedselsysteem wordt geconfronteerd met grote en nijpende maatschappelijke, ecologische en economische opgaven. Uitdagingen, kort gezegd, te groot en te complex om te geloven in of in te zetten op één veranderingsroute, oplossingsrichting of handelingsrepertoire. Om de problemen van vandaag en de opgaven van morgen het hoofd te bieden zal het behalve behulpzaam ook noodzakelijk zijn meerdere paden – gebaande én ongebaande, lineaire én circulaire – te bewandelen om de transitie te maken naar een meer duurzaam en gezond voedselsysteem.

Voor (beleidsondersteunend) **onderzoek** betekent dit wat mij betreft dat u zich inzet (meer) kansen te bieden aan onderzoeksvragen die verder gaan dan gedragsbeïnvloeding via informatie of productinnovatie. De interventieladder heeft meerdere sporten (van vrijblijvende communicatie tot dwingende wetgeving) en er is nog veel onduidelijk over welke beleidsinstrumenten het beste bijdragen aan consumentengedrag in de gewenste richting. Des te belangrijker is het onderzoeksthema's te overwegen die verkennen hoe consumenten tot gezonde en duurzame keuzes zijn te bewegen als de voedselomgeving (drastisch) anders wordt ingericht of als (verdergaand) wordt ingegrepen op wat we in onze huidige consumptiecultuur als normaal, aantrekkelijk of begerenswaardig beschouwen en via reclame etc. voeden. Of aan experimenteel onderzoek op het vlak van de mogelijke impact op voedselconsumptiegedrag van apps of van beleidsinterventies die vooralsnog politiek niet haalbaar zijn, zoals een vleesbelasting of een indeling van de supermarkt op basis van de Schijf van Vijf.

Contact

Hans.Dagevos@wur.nl
+31 (0) 70 33 58 219

²Zie o.a.: H. Dagevos (2017). Duurzame voedselbeleid: Van generiek naar energiek. In: H. de Coninck, et al. (red.) *Rood-groene politiek voor de 21ste eeuw: Een pact tussen generaties*, Amsterdam: Uitgeverij Van Gennep, pp. 211-228. Zie ook: PBL (2018, te verschijnen). *Perspectieven op duurzaam voedsel: Pluriformiteit in debat en beleid*. Den Haag: PBL.